

بررسی فقهی سد معبر

چکیده

هدف، بررسی و تبیین حکم سد معبر از دیدگاه فقهی است و بدین منظور ابتدا شرح مختصری در مورد اشغال یا سد معبر و مقصود از آن آمده، سپس حکم فقهی سد معبر، از دو جهت تکلیفی و وضعی مورد بحث قرار گرفته و در واقع مقاله از این دو مبحث عمده تشکیل شده است.

در بررسی حکم تکلیفی سد معبر، در مورد این که آیا این موضوع، صرف نظر از آسیب‌های جانی یا مالی که بر شهروندان وارد می‌کند، جایز است یا خیر؟ به تعدادی از استفتائات از محضر مراجع و فتاوی آنان استناد شده و سپس کلام فقها و دلایل آنها بیان گردیده و آنگاه اشاره‌ای به بعضی قوانین موضوعه شده و در نهایت نتیجه‌گیری لازم به عمل آمده است.

پس از آن حکم ضمان سد معبر و این که اصولاً این امر اگر موجب وارد شدن ضرر و خسارت به فردی بشود، آیا برای سد معبر کننده، ضمانی در پی دارد یا خیر؟ مورد بررسی قرار گرفته و در این مورد به اقوال فقها، احادیث مورد استناد آنها و قانون مجازات اسلامی اشاره گردیده و در پایان نتیجه‌گیری از مباحث مربوط، به عمل آمده است.

کلید واژه‌ها:

سد معبر، جواز، ضمان، ضرر.

مقدمه

در فرهنگ عامه‌ی مردم، یکی از اموری که رایج و متداول است و بیشتر آنها، هر یک به نوعی مرتکب آن می‌شوند، سد معبر است و با وجود این‌که، قانون آن را خلاف دانسته ولی در طول روز، مرتب شاهد آن به صورت‌های مختلف مانند دست فروشی، پارک غیر مجاز و... هستیم.

متأسفانه بسیاری از مردم، متوجه قبح این موضوع نبوده و عده‌ای هم با وجود اطلاع، به این عمل مبادرت می‌ورزند درحالی‌که یکی از بزرگ‌ترین ناهنجاری‌های جامعه‌ی امروز، همین موضوع است و در واقع بزرگ‌ترین عاملی که باعث شده شهرهای بزرگی همچون تهران و مشهد از نظر ترافیک و کندی آمد و شد به این وضع نامناسب تبدیل شود، سد معبر و رعایت نکردن قانون است.

با توجه به این‌که تا کنون کمتر کسی در مورد این موضوع و جهات شرعی آن قلم فرسایی کرده و تعدا قابل توجهی از شهروندان نسبت به احکام فقهی این امر آگاهی لازم ندارند و از طرفی آگاهی‌آحاد جامعه و رعایت حقوق شهروندان در استفاده از معابر عمومی باعث از بین رفتن بسیاری از اختلالات کنونی بخصوص در شهرهای بزرگ و پر جمعیت می‌شود و به این وسیله، عموم مردم از نظر روحی و جسمی در آسایش قرار می‌گیرند، در این گفتار مبنا بر آن است که با بیان حدود شرعی سد معبر، تا حدود زیادی از این ناهنجاری اجتماعی کاسته شود.

مفهوم سد معبر

با توجه به روشن بودن معنای لغوی این ترکیب نیازی نیست که به کتاب‌های لغت استناد شود.

معبر یا محل عبور و مرور را می‌توان به دو نوع خاص و عام تقسیم کرد. مقصود از معبر خاص، راهی است که در تصرف فرد یا افراد مخصوص باشد مثل راه پله یک ساختمان یا راهی که از وسط یک باغ شخصی می‌گذرد و معبر عام، هر راهی است که

عموم مردم، اذن در استفاده از آن را دارند و از آن تردد می‌کنند مانند پیاده‌رو، خیابان، پارک، بازار و...

سد معبر یا بستن مسیر رفت و آمده، در هر یک از معابر عمومی یا خصوصی ممکن است تحقق پیدا کند که در معابر اختصاصی اگر بدون اذن و رضایت مالک یا مالکان آن باشد، تصرف عدوانی محسوب می‌گردد و سد معبر کننده در صورت شکایت صاحبان آن معابر، مورد پیگیری قضایی قرار می‌گیرد و اما در معابر عمومی که مورد بحث ما هم، همین معابر هستند، بستن راه و ایجاد مانع در مسیر مردم، به طرق مختلفی ممکن است به وقوع بپیوندد که هر یک از آنها چنانچه تعارضی با حقوق عابران پیدا کند، تجاوز به حقوق آنها محسوب می‌شود از جمله مصادیق سد معبر، می‌توان از دست فروشی در کنار پیاده‌رو یا خیابان، چیدن اجناس و لوازم منزل یا مغازه در معابر، پارک وسایل نقلیه در مکان‌های ممنوع مثل پیاده‌رو، پارک دوبله، توقف در سر چهارراه‌ها و تقاطع‌ها، ریختن مصالح ساختمانی در ممر عام وده‌ها بلکه صدها مورد دیگر نام برد. بنابراین برخلاف تصویری که در بین عامه‌ی مردم وجود دارد، سد معبر در بساط پهن کردن کذر پیاده‌رو و مواردی از این قبیل خلاصه نمی‌شود بلکه مفهومی بسیار وسیع دارد به طوری که حتی گاهی ایستادن و صحبت کردن دو نفر در مسیر، سد معبر محسوب می‌گردد.

همان طور که قبلاً در مقدمه نیز اشاره شد، این امر، پیامدهای نامطلوبی بر جامعه دارد و ضمن این‌که مخل نظم و آسایش مردم می‌شود، در بسیاری از مواقع، موجب بروز خطرات جانی و مالی برای شهروندان می‌گردد و به همین جهت باید حکم تکلیفی و حکم وضعی این عمل، مورد بررسی قرار بگیرد.

بررسی حکم تکلیفی سد معبر

در این مبحث، لازم است که ابتدا به چند استفتاء به عمل آمده از فقها اشاره شود:
الف: سؤال: پارک کردن وسائط نقلیه و نیز گل درست کردن در کوچه و خیابان و یا ریختن مصالح بنایی در آنها چه حکمی دراد؟
جواب: اگر موجب سد معبر یا مزاحمت عابران نباشد، اشکال ندارد وگرنه جایز

ب: سؤال: در مشهد افرادی هستند که با پهن کردن بساط در کنار خیابان، امرار معاش می‌کنند، اخیراً از طرف شهرداری و بعضی از ارگان‌های دولت، مبادرت به جمع‌آوری این بساط‌ها شده است در بین این عده بساطی، افرادی هستند که توانایی زراعت و کارگری نداشته و بودجه‌ای نیز ندارند که مغازه بخرند، از نظر شرع، عمل این گونه افراد چگونه است؟

جواب: بستگی به مقررات دولت اسلامی دارد. اگر مقررات خاصی نباشد، مانعی ندارد.

(همو، همان، ۳/۲۶۵)

ج: سؤال: برخی از مغازه‌ها برای عرضه‌ی بیشتر، قسمتی از اجناس مغازه‌شان را در کنار پیاده‌روها یا خیابان قرار می‌دهند و هم‌چنین برخی از دست فروشان، گازی دستی یا چرخ یا وانت‌بار و امثال آن را در محل عبور مردم در پیاده‌رو یا خیابان یا کوچه مستقر می‌کنند، چنانچه این کار مغایر با مقررات شهرداری باشد، یا مزاحم عبور مردم یا سد معبر شود، از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

جواب: بر فرض مذکور جایز نیست. (همو، همان، ۳/۵۹۰)

د: سؤال: آیا سد معبر جایز است؟

جواب: سد معبر اگر مخالف مقررات جمهوری اسلامی ایران باشد یا باعث اذیت و

آزار و مانع رفت و آمد عابران شود، حرام است. (فاضل لنگرانی: جامع المسائل، ۳۸۶/۲)

ه: سؤال: استفاده از راهروی که جلو چند مغازه است (به این نحو که یکی از مغازه داران، میز کار خود را در راهرو بگذارد و مشغول کار شود) بدون رضایت دیگران چه حکمی دارد؟ و آیا درآمد حاصل از آن حرام است یا حلال؟

جواب: در فرض سؤال چنانچه سد معبر محسوب شود، جایز نیست ولی درآمد

حاصله حرام نیست. (همو، همان، ۳/۳۶۸)

با ملاحظه‌ی فتاوی‌ای مذکور، روشن می‌شود که با وسعت مسیر عبور و مرور، به طوری که در رفت و آمد عابران اعم از سواره یا پیاده، اختلالی ایجاد نکند و آنان را به مشقت و زحمت نیندازد، می‌توان از قسمتی از ممر، برای کار و کسب و یا سایر امور استفاده کرد ولی اگر با منفعت عابران (همان رفت و آمد) در تعارض باشد، شرعاً جایز نبوده و حرام است. البته این حرمت شکنی به شرط نبودن قانون و مقررات خاصی در مورد ممنوعیت اشغال معابر می‌باشد.

سد معبر از دیدگاه قانون

در مورد ممنوعیت سد کردن یا اشغال معابر، قانون شهرداری در ماده‌ی ۵۵ تبصره‌ی یک چنین می‌گوید: «سد معابر و اشغال پیاده‌روها و استفاده غیر مجاز آن‌ها و میدان‌ها و پارک‌ها و باغ‌های عمومی برای کسب یا سکنی و یا هر عنوان دیگری ممنوع است و شهرداری مکلف است از آن جلوگیری و در دفع موانع موجود و آزاد ساختن معابر و اماکن فوق به وسیله‌ی مأموران خود، رأساً اقدام کند.» و در آیین نامه امور خلافی مصوب سال ۱۳۲۴، برای سد معبر، مجازات مقرر کرده به طوری که در ماده یک آمده است: «اشخاص زیر به دو روز تا پنج روز حبس تکویری و به تأدیه ده تا پنجاه ریال غرامت محکوم می‌گردند.» «اشخاصی که در پیاده‌روها و معابر، بدون اجازه شهرداری اشیایی بگذارند یا حیواناتی نگه دارند که مزاحم عبور و مرور شده یا به هر نحوی از انحاء تمام پیاده‌رو و معبر یا قسمتی از آن را اشغال نماید.»

سد معبر در کلام فقها

شهید ثانی می‌نویسد: «فایده راه‌ها در اصل، استفاده مردم برای رفت و آمد است و همه آنان نسبت به منافعی که اذن به آن داده شده، برابرند ولی چنانچه از راه‌ها، برای اموری غیر از استطرار (رفت و آمد)، استفاده شود به طوری که منفعت عابران از بین برود، در این صورت نشستن در مسیر برای خرید و فروش و سایر اعمال جایز نیست مگر این که راه به قدری وسیع باشد که اگر عابران، از غیر آن موضع تردد کنند، ضرری متوجه آنها نشود. (شهید ثانی: شرح لمعه، ۷/۷۱۱) محقق حلی نیز می‌نویسد: «اگر کسی برای خرید و فروش در مسیر تردد مردم بنشیند، وجیه است که قائل به منع شویم مگر در مواضعی که وسیع است.» (محقق حلی: شرائع الاسلام، ۴/۷۹۵)

شهید ثانی در توضیح عبارت مذکور از محقق چنین آورده که «اصل در احداث راه، استفاده برای تردد است ولی نشستن در مسیر برای استراحت و مانند آن را به شرطی که به منافع عابران، ضرری وارد نکند، جایز شمرده‌اند و در مورد این که آیا نشستن بر سر راه، برای صنعتگری یا خرید و فروش جایز است، بین علما اختلاف وجود دارد، عده‌ای آن را مطلقاً (چه تعارض با منفعت عابران داشته باشد و چه نداشته باشد) منع

کرد. و جایز ندانسته‌اند زیرا این گونه استفاده از راه را، استفاده در جهتی ندانسته‌اند که برای آن مهیا شده و بنابراین، چنین بهره برداری مانند استفاده از مسجد و موقوفات دیگر در جهتی نیست که برای آن تعیین شده است ولی قول مشهورتر، تفصیل است به این نحو که چنانچه نشستن در مسیر رفت و آمد به گونه‌ای باشد که عابران غالباً از اذیت و آزار، مصون نباشند، جایز نیست ولی اگر اذیت و آزاری برای عابران نداشته باشد، جایز است زیرا چنین امری در زمان‌های مختلف، معمول و مطرد بوده و همین اطراد باعث می‌شود که بهره برداری از مسیر آمد و شد مردم در وجوه دیگر انتفاع، غیر از رفت آمد، جایز باشد. (عاملی: مسالک الافهام، ۱۲/۴۳۰)

- با بررسی اقوال فقها در مورد حکم تکلیفی سد معبر به این نتیجه می‌رسیم که
۱. در صورتی که مسیر رفت و آمد وسیع باشد و در رفت و آمد عابران، خللی ایجاد نکند، نظر مشهور بزرگان نظیر حضرت امام خمینی، محقق حلی، شهید ثانی و... این است که می‌توان از معبر عمومی برای کار و کسب یا نشستن و امور دیگر استفاده کرد.
 ۲. طبق نقل شهید ثانی، در مقابل نظر مذکور که نظر مشهور است، عده‌ای از فقها قائلند به این که استفاده از معابر عمومی برای کار و کسب و صنعتگری، مطلقاً حتی اگر معبر وسیع بوده و تعارضی با منفعت عابران نداشته باشد را جایز ندانسته‌اند زیرا چنین استفاده‌ای، استفاده در جهتی نیست که معبر برای آن مهیا شده است و آن را مانند استفاده موقوفات در جهتی به جز وقف دانسته‌اند.
 ۳. بسیاری از فقها از جمله حضرت امام و آیت الله فاضل لنکرانی، سد معبر را اگر مخالف با مقررات جمهوری اسلامی باشد، حرام می‌دانند و در این مورد مزاحمت با منافع عابران را لحاظ نکرده‌اند و از طرفی قانون شهرداری، با صراحت، هر گونه سد و اشغال معابر را ممنوع اعلام کرده است.
 ۴. همان طور که قبلاً هم آمده، سد معبر، شامل هر گونه اشغال معبر اعم از پیاده‌رو و سواره‌رو، می‌گردد و بنابراین، مواردی مثل پارک در محل‌های غیر مجاز نیز سد معبر به شمار می‌آید.
- با توجه به مباحث به عمل آمده، درمی‌یابیم که استفاده از معابر عمومی در غیر جهتی که غرض اصلی از به وجود آمدن آن بوده از نظر تکلیفی جایز نیست مگر این که

طبق نظر مشهور، هیچ گونه تزاممی با منافع عابران اعم از سواره و پیاده نداشته و خللی در رفت و آمد آنها ایجاد نکند.

بررسی حکم وضعی (ضمان) در سد معبر

به طور کلی در مورد قرار دادن اشیاء به دست کسی در جایی به جز ملک خودش و یا مسیر رفت و آمد مردم و ضمان ناشی از آن، فقها به تفضیل به احادیثی که در این زمینه وارد شده است، بحث و استناد کرده‌اند.

محقق حلی در این مورد چنین عقیده دارد: «اگر کسی سنگی را در ملک خود یا مکان مباحی قرار بدهد، ضامن دیه کسی که به آن سنگ برخورد کند یا روی آن بیفتد، نیست ولی اگر در ملک غیر و یا در مسیر رفت و آمد مردم باشد، در مال خود، ضامن است. هم چنین است اگر چاقویی در زمین فرو کند یا چاهی حفر نماید. (شرایع الاسلام، ۴/۱۰۲۴)

و امام خمینی در این مورد می‌نویسد: «اتلاف غیر مستقیم و بالتسبیب عبارت است از این که چیزی را ایجاد کند که به سبب وقوع شیئی، اتلاف بر آن مترتب شود مانند این که چاهی در معابر حفر نماید و در نتیجه، انسان یا حیوانی در آن بیفتد یا چیزهایی که موجب افتادن و لغزش دیگران می‌شود، مثل پوست خربزه و... را در راه، بیندازد و یا میخی در مسیر رفت و آمد بکوبد که به واسطه‌ی برخورد با آن جنایتی بر انسان یا حیوانی، وارد شود یا چیزی را در راه قرار بدهد و چهارپایی از آن عبور کرده و رم نماید و صاحبش را به زمین بزند و ناودانی را از خانه‌اش در مسیر رفت و آمد، بیرون بیاورد که به عبور کننده، آسیب برسانند... در همه‌ی این‌ها، فاعل سبب، ضامن است و باید غرامت آنچه را که تلف شده بپردازد... (تحریر الوسیله، ۲/۱۹۰)

و شیخ طوسی در همین ارتباط بیان می‌دارد: «اگر کسی سنگی را در مسیر مسلمانان یا در ملک غیر خود، قرار بدهد و یک نفر به آن برخورد کند و بمیرد، دیه بر عاقله او و کفاره در مال خودش می‌باشد ولی نزد ما (امامیه)، دیه هم مانند کفاره در مال خودش است زیرا وی در این امر (قرار دادن سنگ در مسیر) تعدی کرده است. هم چنین اگر به جای سنگ چاقویی نصب کند و یک نفر بر روی آن بیفتد و بمیرد، باز هم

دیه و کفاره در مال خودش می‌باشد. (المبسوط فی فقه الامامیه، ۱/۱۸۵)

بسیاری از فقهای دیگر نیز عباراتی شبیه به آنچه گفته شد، آورده‌اند و تعبیراتی مثل حفر چاه، نصب چاقو، کوبیدن میخ یا قرار دادن سنگ در مسیر رفت و آمد مسلمانان، همه از قبیل ذکر مصداق می‌باشد و به طور کلی مقصود هر چیزی است که مانعی در ممر عام ایجاد نماید و موجب وارد آمدن خسارتی چه جانی و چه مالی به یک نفر بشود. صاحب جواهر عبارت شیخ طوسی در مبسوط را که می‌نویسد «و عندنا ان الدیه فی ماله ایضاً» (همان جا) را حمل بر اجماع می‌کند و بیان می‌دارد: «اگر کسی چاهی را در ملک غیر یا در مسیر رفت و آمد مردم حفر کند، در مال خودش ضامن است، همان طور که فاضل و دیگران به این ضمان تصریح کرده‌اند و بالاتر از آن، این است که لفظ عندنا در کتاب مبسوط، مشعر و دال بر اجماع (در این مورد یعنی ضمان در مال وی) است» (نجفی، جواهر الکلام، ۴۳/۹۸)

مستندات روایی

در مورد ضمان کسی که مانع در سر راه مردم ایجاد کند، به روایات متعددی، استناد گردیده است.

صاحب جواهر در این باب به روایت ذیل تمسک جسته:

۱. محمد بن یعقوب عن علی بن ابراهیم عن ابیه عن ابی عبدالله عن ابن ابی عمیر عن حماد عن الحلّبی عن ابی عبدالله (ع) قال: سألته عن الشئ یوضع علی الطریق فتمر به الدابه فتتفر بصاحبها فتعقره فقال (ع): کل شئ یضر بطریق المسلمین فصاحبه ضامن لما یتصیبه. (حر عاملی: وسائل الشیعه، ۱۹/ باب ۹)

حلبی می‌نویسد که از امام صادق (ع) در مورد چیزی که در یک راهی (مسیر رفت و آمد) قرار داده می‌شود و چهارپایی از آن عبور می‌کند و این شیء موجب می‌شود که چهارپا، رم کرده و صاحبش را به زمین بزند، سؤال کردم و ایشان در جواب فرمودند: هر چیزی که به مسیر رفت و آمد مسلمانان ضرر بزند، صاحب آن، ضامن برخوردی است که به واسطه‌ی آن چیزی به وجود آمده است.

۲. احمد بن محمد عن علی بن النعمان عن ابی الصباح الکنانی قال: قال ابو عبدالله (ع): من اضرّ بشی من طریق المسلمین مخموله ضامن (طوسی: تهذیب الاحکام،

حضرت امام صادق(ع) فرمودند: هر کسی که به قسمتی از مسیر رفت و آمد مسلمانان ضرری وارد کند، ضامن آن است.

و یکی از احادیثی که بعضی بزرگان نظیر آیه الله خوانساری (جامع المدارک، ۶/۲۰۵) بدان استناد کرده‌اند، این حدیث است.

۳. محمد بن یعقوب، عن علی بن ابراهیم عن ابیه عن النوفلی عن السکونی عن ابی عبدالله(ع) قال: قال رسول الله(ص) من اخرج میزاباً او کنیفاً او وتدأ او اوثق دابۀ او حفر شیئاً فی طریق المسلمین فاصاب شیئاً فعطب مخموله ضامن. (حر عاملی: وسائل الشیعه، ۱۹/۱۸۲)

امام صادق(ع) از پیامبر گرامی اسلام(ص) نقل کرده‌اند که ایشان فرمودند: هر کس ناودان یا سایبانی را در مسیر رفت و آمد مردم قرار بدهد یا میخی بکوبد یا چهارپایی را ببندد و یا چیزی حفر نماید و در نتیجه، شیئی به آن برخورد کرده و از بین برود، او به خاطر این برخورد، ضامن است.

همان طور که ملاحظه می‌شود، بعضی از این احادیث، که از جمله‌ی آن‌ها، حدیث شماره یک و دو است، به طور کلی، صاحب هر چیزی را که مانعی در راه مردم باشد و گاه موجب ضرر و زیان وارد شدن به کسی بشود را، ضامن دانسته‌اند زیرا با عباراتی نظیر کل شی یضر... و من اضر بشی... آمده‌اند و با توجه به اینکه اصل وضع مسیر رفت و آمد، برای عبور و مرور است، گذاشتن هر چیزی در مسیر مردم از قبیل سنگ، اجناس مغازه، جعبه میوه، کالاهایی که بساط می‌شوند و حفر گودال یا کانال، اگر ضرری وارد کند، موجب ضمان صاحبان آنها می‌شود و این معنا با آنچه که قبلاً در بحث حکم تکلیفی در کلام فقها بیان شد مبنی بر این که استفاده از قسمتی ممر برای بیع یا امور دیگر، در صورتی که مسیر، وسعت داشته باشد، منافات ندارد و به همین مناسبت، چنانچه حتی ممر، وسیع باشد و به عنوان مثال یک نفر در آنجا اجناس خود را بگذارد و تجارت کند، در حالی که مزاحمتی برای رفت و آمد مردم ندارد ولی در عین حال پای یک نفر از روی غفلت، به اجناس او برخورد کرده، بیفتد و آسیبی ببیند باز هم صاحب اجناس، ضامن می‌باشد هر چند که شرعاً در بساط کردن خود، عمل حرامی مرتکب نشده است.

و اما در احادیثی مانند حدیث شماره‌ی سه آمده «من اخرج میزاباً او...» مصادیقی برای سد معبر بیان شده و مسلماً آن طور که از سیاق حدیث معلوم است به ضمیمه‌ی احادیث جامعی که قبلاً بیان شد، مقصود این گونه روایات، این است که هر چیزی از قبیل خارج کردن سایبان یا کوبیدن میخ که موجب اضرار به مردم شود، صاحب آن ضامن است.

بررسی ضمان سد معبر از دیدگاه قانون

ماده‌ی ۳۴۵ قانون مجازات اسلامی، چنین بیان می‌دارد: «هر گاه کسی کالایی را که به منظور خرید و فروش عرضه می‌شود یا وسیله‌ی نقلیه‌ای را در معبر عام قرار دهد و موجب خسارت گردد، عهده‌دار آن خواهد بود مگر آن که مصلحت عابران ایجاب کرده باشد که آنها را موقتاً در معبر قرار بدهد.»

و در ماده‌ی ۳۳۱ همان قانون چنین آمده «هر کس که در محل‌هایی که توقف در آنها جایز نیست، متوقف شده یا شیء و یا وسیله‌ای را در این قبیل محل‌ها مستقر سازد و کسی به اشتباه و بدون قصد شخص و یا شیء یا وسیله‌ی مزبور برخورد کند و بمیرد، شخص متوقف و یا کسی که شیء یا وسیله‌ی مزبور را در محل مستقر ساخته، عهده‌دار پرداخت دیه خواهد بود و نیز اگر توقف شخص مزبور یا استقرار شیء و وسیله‌ی مورد نظر، موجب لغزش و آسیب کسی شود، مسؤول پرداخت دیه صدمات وارده است، مگر آن که عابر با وسعت راه و محل، عمداً قصد برخورد داشته باشد که در این صورت نه فقط خسارتی به او تعلق نمی‌گیرد بلکه عهده‌دار خسارت وارده نیز می‌باشد.»

و ماده‌ی ۳۳۹ همان قانون، چنین بیان می‌دارد: «هر گاه کسی در معبر عام یا هر جای دیگری که تصرف در آن مجاز نباشد، چاهی بکند یا سنگ یا چیز لغزنده‌ای بر سر راه عابران قرار بدهد، یا هر عملی که موجب آسیب یا خسارت عابران گردد انجام دهد، عهده‌دار دیه یا خسارت خواهد بود ولی اگر این اعمال در ملک خود یا در جایی که تصرفش در آن مجاز است واقع شود، عهده‌دار دیه یا خسارت نخواهد بود. (۱/۳۷۲)

همان طور که ملاحظه می‌شود، این مواد قانونی دقیقاً منطبق بر فتاوی‌ی فقها و روایاتی است که در مورد ایجاد مانع در مسیر رفت و آمد مسلمانان ذکر شد بنابراین اگر کسی هر چیزی را در مسیر مردم قرار بدهد و مردم به آن برخورد کنند و از این بابت

ضرری متوجه آنها شود، ضامن خواهد بود و قانون با کلیتی که دارد شامل همه موارد واجد این خصوصیات می‌شود از جمله امور مورد بحث نظیر:

۱. پارک وسائط نقلیه‌ی موتوری در پیاده‌رو یا محل‌هایی که پارک ممنوع است مثل: سر چهارراه، پارک دوبله و یا خیابان‌هایی که توقف در آنها ممنوع است.
۲. ریختن مصالح ساختمانی یا مواد زاید آن در کنار پیاده‌رو یا خیابان.
۳. حفر کانال یا چاله یا چاه.
۴. عبور دادن کابل برق یا لوله آب از مسیر مردم.
۵. قرار دادن اجناس مغازه و یا چیدن بساط در پیاده‌رو یا کنار خیابان و صدها مورد دیگر که همگی از مصادیق سد معبر به شمار می‌آیند.

با توجه به آنچه از کلام فقها، احادیث و قانون در مورد ضمان سد معبر بیان شد، روشن می‌گردد نظر به این که معبر، محل رفت و آمد مردم است و برای این امر ایجاد گردیده، به وجود آمدن هر مانعی در معابر عمومی، در صورتی که باعث وارد شدن ضرر و خساراتی به غیر بشود، موجب ضمان است و این معنا منافاتی با آنچه فقهای عظام در مورد جواز کسب و کار یا قرار دادن چیزی در معبر عام به شرط وسعت ممر و عدم مزاحمت برای عابران، ندارد و به تعبیر دیگر حکم تکلیفی جواز، نافی ضمان ناشی از این امر نمی‌باشد و قانون مجازات اسلامی نیز همچون فتاوی فقها که مستندات روایی آن هم ذکر شد، سد معبر کننده را ضامن ضرر و زبانی می‌داند که بر خسارت دیده وارد می‌شود.

نتیجه

۱. واژه‌ی سد معبر با وسعت مفهومی که دارد، شامل هر گونه عملی می‌شود که موجب مسدود شدن راه رفت و آمد مردم گردد و با تفسیری که در عرف مردم دارد بسیار متفاوت است.
۲. طبق نظر مشهور علما، در صورتی که مسیر رفت و آمد به قدری وسیع باشد که اشغال قسمتی از راه، موجب اختلال در رفت و آمد عابران نگردد و با منافع آنها تعارضی نداشته باشد، برای شخص جایز است که فرضاً برای کسب و کار خود از پیاده‌رو یا

خیابان استفاده کند ولی در صورت تعارض با حق عابران، چنین استفاده‌ای مجاز نیست و حرام می‌باشد.

۳. اگر در اثر برخورد با مانعی که یک نفر در ممر عام ایجاد کرده است، صدمه‌ی مالی یا جانی بر شهروندی وارد شود، به وجود آورنده مانع ضامن می‌باشد و باید از عهده‌ی خسارت برآید.

۴. قوانین موضوعه در جمهوری اسلامی، مطابق با فتاوی‌ای مشهور فقهاست.

فهرست منابع و مآخذ:

- ۱- جبعی عاملی (شهید ثانی)، زین الدین: شرح لعمه. قم: انتشارات داوری. ۱۴۱۰ قمری.
- ۲- جبعی عاملی (شهید ثانی)، زین الدین: مسالک الاقهام. بی‌جا: موسسه معارف اسلامی. ۱۴۱۳ قمری.
- ۳- حر عاملی، محمد بن حسن: وسائل الشیعه. بیروت: دار احیاء التراث العربی. بی‌تا.
- ۴- حلی، ابوالقاسم نجم الدین جعفر بن حسن: شرایع الاسلام. نجف: الادب. ۱۳۸۹ قمری.
- ۵- خمینی، روح الله: استفتاءات از محضر امام خمینی، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۶ شمسی.
- ۶- خمینی، روح الله: تحریر الوسیله. تهران: مکتبه الاعتماد. ۱۳۶۱ شمسی.
- ۷- خوانساری، سید احمد: جامع المدارک. تهران: مکتبه الصدوق. ۱۳۵۵.
- ۸- طوسی، محمد بن حسن: المبسوط فی فقه الامامیه. المکتبه المرتضویه. ۱۳۸۷ قمری.
- ۹- طوسی، محمد بن حسن: تهذیب الاحکام. دارالمکتب الاسلامیه. ۱۳۶۵ شمسی.
- ۱۰- فاضل لنکرانی، محمد: جامع المسائل. بی‌جا: بی‌تا.
۱۱. قانون مجازات اسلامی.
- ۱۲- نجفی، محمد حسن: جواهر الکلام. تهران: دارالکتب الاسلامیه. چاپ دوم. بی‌تا.